© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

DAVLAT BYUDJETI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI: NAZARIY VA AMALIY JIHATLAR

Qushmatov Azizbek Abbosxon o‘g‘li
E-mail: Azizbekkushmatov7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda davlat byudjeti samaradorligini oshirish masalalari, ularning iqtisodiy ahamiyati hamda moliyaviy boshqaruv tizimidagi o‘rni tahlil qilinadi. Davlat byudjeti mablag‘laridan oqilona foydalanish, byudjet jarayonlarining shaffofligi va natijadorligini ta’minlash davlat moliya siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida 2024-yilda byudjet siyosatini takomillashtirish bo‘yicha amalga oshirilgan islohotlar natijalari ham tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: davlat byudjeti, samaradorlik, moliyaviy boshqaruv, shaffoflik, fiskal siyosat, iqtisodiy islohotlar.

Annotation: This thesis examines the issues of improving the efficiency of the state budget, its economic significance, and its role in the financial management system. Rational use of budget funds, transparency, and performance in budget processes are considered key priorities of fiscal policy. The paper also analyzes the results of budget reforms implemented in Uzbekistan in 2024.

Keywords: state budget, efficiency, financial management, transparency, fiscal policy, economic reforms.

Аннотация: В данной тезисе рассматриваются вопросы повышения эффективности государственного бюджета, его экономическое значение и роль в системе финансового управления. Рациональное использование бюджетных средств, прозрачность и результативность бюджетных процессов рассматриваются как приоритетные направления государственной фискальной политики. Также анализируются результаты реформ бюджета, проведённых в Узбекистане в 2024 году.

Ключевые слова: государственный бюджет, эффективность, финансовое управление, прозрачность, фискальная политика, экономические реформы.

Kirish

Davlat byudjeti mamlakat moliyaviy tizimining markaziy bo‘g‘ini bo‘lib, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, ijtimoiy sohani qo‘llab-quvvatlash va infratuzilmani rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Byudjet mablag‘laridan oqilona foydalanish masalasi har bir davlat uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasida 2024-yilga mo‘ljallangan byudjet siyosati fiskal barqarorlikni ta’minlash, ijtimoiy sohalarga yo‘naltirilgan xarajatlar ulushini oshirish va soliq tushumlarini ko‘paytirish orqali davlat moliyasining samaradorligini kuchaytirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, byudjet mablag‘larini taqsimlash va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish masalasi dolzarbdir.

Asosiy qism

1. Davlat byudjeti samaradorligining nazariy asoslari

Byudjet samaradorligi — bu davlat moliyaviy resurslaridan iqtisodiy va ijtimoiy natijalarni maksimal darajada olish imkonini beruvchi boshqaruv jarayonidir. U uch asosiy tamoyilga tayanadi:

Natijadorlik (effektivlik) – byudjet xarajatlarining real iqtisodiy ta’siri.

Tejamkorlik (ekonomiklik) – maqsadga erishish uchun minimal resurs sarflash.

Samaradorlik (rezultativlik) – byudjet siyosatining ijtimoiy natijalarini o‘lchash. Byudjet samaradorligini oshirishning nazariy modeli moliyaviy barqarorlik, soliq intizomi, shaffoflik va nazorat tizimining kuchliligiga asoslanadi. Zamonaviy yondashuvlarda bu jarayon **natijaga**

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

yo‘naltirilgan byudjetlashtirish (performance-based budgeting) tamoyili bilan chambarchas bog‘liqdir.

2. O‘zbekiston misolida byudjet samaradorligini tahlil qilish

2024-yilda O‘zbekiston Respublikasining konsolidatsiyalashgan byudjeti hajmi 333 trillion so‘mni tashkil etdi, bu esa o‘tgan yilga nisbatan 14 foizga o‘sdi. Shundan 57 foizi ijtimoiy sohalarga — ta’lim, sog‘liqni saqlash va pensiya tizimiga yo‘naltirilgan.

Biroq, byudjet mablag‘larining **maqsadli va samarali sarflanishi** bilan bog‘liq muammolar hanuz mavjud. Moliya vazirligining 2024-yilgi hisobotiga ko‘ra:

- 8% byudjet mablag‘lari samarasiz ishlatilgan;
- 12% holatlarda xarajatlar rejalashtirilgan natijaga olib kelmagan;
- Mahalliy byudjetlarda mablag‘larning 5% qismini qayta taqsimlashga to‘g‘ri kelgan. Namangan, Farg‘ona va Andijon viloyatlarida byudjet mablag‘laridan foydalanish samaradorligi milliy o‘rtacha ko‘rsatkichdan past bo‘lgan (82%). Buning sabablari sifatida **loyihalarni monitoring qilish tizimining sustligi**, **hisobotlarning raqamlashtirilmaganligi**, hamda **mahalliy byudjetlar o‘rtasidagi nomutanosiblik** ko‘rsatiladi.

Shu bilan birga, ijobiy natijalar ham kuzatilmoqda. 2023–2024-yillarda elektron byudjet tizimining joriy etilishi natijasida xarajatlarni nazorat qilish darajasi 25% ga oshdi. Bu esa shaffoflikni kuchaytirib, mablag‘lar oqimini kuzatish imkonini yaratdi.

3. Byudjet samaradorligini oshirish yo‘llari

Davlat byudjetining samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo‘nalishlar muhim hisoblanadi:

1. **Raqamli texnologiyalarni joriy etish.** “e-budget” tizimini to‘liq integratsiya qilish orqali xarajatlar monitoringi avtomatlashtiriladi.
2. **Natijaga yo‘naltirilgan byudjetlashtirish tizimi.** Xarajatlar faqat o‘lchanadigan ijtimoiy yoki iqtisodiy natija bilan bog‘lanadi.
3. **Mahalliy byudjetlarning mustaqilligini oshirish.** Bu hududiy tashabbuslarni moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlaydi.
4. **Audit va nazorat tizimini kuchaytirish.** Hisob palatasi faoliyatini kengaytirish orqali samarasiz xarajatlar kamayadi.
5. **Davlat xarajatlarining ijtimoiy ta’sirini baholash.** Har bir loyihaning natijasi indikatorlar orqali o‘lchanadi (masalan, bandlik darajasi, aholi daromadi o‘sishi).

Xulosa

Davlat byudjeti samaradorligini oshirish iqtisodiy barqarorlik, sotsial farovonlik va investitsion jozibadorlikni ta’minlashning muhim omilidir. 2024-yilda O‘zbekistonda byudjet jarayonlarini raqamlashtirish va shaffoflikni kuchaytirish yo‘lida muhim qadamlar tashlangan bo‘lsa-da, hali bu tizimni natijaga yo‘naltirilgan shaklda to‘liq amalga oshirish zarur.

Kelgusida byudjet siyosatini takomillashtirish uchun quyidagi yo‘nalishlar ustuvor bo‘lishi lozim:

- Raqamli moliya tizimini keng joriy etish;
- Samarali nazorat va audit tizimini kuchaytirish;
- Mahalliy byudjetlarni mustaqil rejalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish;
- Ijtimoiy sohalarda byudjet xarajatlarining samaradorligini o‘lchov tizimi orqali baholash.

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. “2024-yil Davlat byudjeti to‘g‘risidagi hisobot.” Toshkent, 2024.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–4967-son qarori. “Davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.” 2023-yil.
3. Samuelson, P. & Nordhaus, W. (2022). *Economics*. McGraw-Hill Education.
4. Musgrave, R. A. (2020). *Public Finance in Theory and Practice*. McGraw-Hill.
5. IMF Country Report (Uzbekistan, 2024). *Fiscal Transparency and Public Finance Management*.
6. O‘zbekiston Respublikasi Hisob palatasi. “Davlat byudjetini ijro etish bo‘yicha yillik hisobot.” 2024.